MĂRTURIILE ICOANEI

ÎNVIEREA DOMNULUI

Hristos a înviat din morți
Cu moartea pe moarte călcând
și celor din morminte
viață dăruindu-le.

De Te-ai și pogorât în mormânt,
Cel ce ești fără de moarte,
dar puterea iadului ai zdrobit
și ai înviat ca un biruitor, Hristoase Dumnezeule,
zicând femeilor mironosițe: Bucurați-vă!,
și Apostolilor Tăi pace dăruindu-le,
Cel ce dai celor căzuți ridicare.

(Troparul și Condacul Învierii Domnului)

Pogorârea lui Hristos la iad, icoană din secolul al XV-lea,
provenind din iconostasul vechii biserici din Volotovo,
aflată acum în Muzeul de Istorie și Arhitectură din Novgorod, Rusia

Introducere

Cuvintele rostite și vindecările săvârșite de Domnul Hristos culminează, în lucrarea lor de mântuire a neamului omenesc, prin Jertfa Lui curată, ca experiere a smereniei și a dăruirii depline a Lui către Dumnezeu-Tatăl și către noi. Iisus Hristos, Cel fără de păcat, Și-a asumat moartea de bunăvoie (cea mai tristă experiență umană, plată a păcatului) pentru ca să ne deschidă și nouă intrarea în viața veșnică, în Împărăția Sa. Astfel, sensul morții s-a luminat odată cu Jertfa Mântuitorului și tristețea ei s-a transformat în bucuria Învierii, a biruinței depline a Lui asupra păcatului și a diavolului.

Persoana divino-umană a lui Hristos gustă moartea pentru a restabili și desăvârși relația dintre Dumnezeu și oameni, surpând zidul despărțitor al păcatului. Intrând în moarte, Hristos o biruiește cu razele atotluminoase ale slavei Sale împărătești. Învierea lui Hristos care urmează în deplină continuitate cu Jertfa Sa reprezintă manifestarea supremă a firii, a iubirii și a puterii Sale dumnezeiești, prin care se săvârșește biruința deplină asupra morții și a iadului veșnic al însingurării prin păcat.

Învierea lui Hristos începe din adâncurile iadului, printr-o iradiere luminoasă a energiilor Lui necreate, iubirea și puterea Lui arătându-se sufletelor care-L așteptau și ridicându-le în rai, în comuniunea deplină cu Tatăl prin Duhul Sfânt. Astfel, și iadul s-a luminat pogorând în el Hristos cu sufletul plin de puterea Duhului Sfânt și împlinind așteptarea grea dar plină de nădejde a drepților din Vechiul Testament. Mântuitorul le aduce acestora eliberarea și le vestește viitoarea lor înviere și cu trupul. Căci *”mormintele s-au deschis şi multe trupuri ale sfinţilor adormiţi s-au sculat*.”(Matei 27, 52) Cu acest ultim gest de smerenie se împletesc primele raze ale strălucirii slavei dumnezeiești a lui Hristos.

Din sufletul lui Hristos îndumnezeit deplin prin Jertfa Sa curată din iubire pentru Dumnezeu și pentru oameni va iradia apoi puterea care va învia sau va umple de Duhul Sfânt și trupul Lui din mormânt. Plin acum de toată strălucirea, trupul lui Hristos răsare din mormânt ca un Soare, nestricându-i pecețile, ci străbătându-le în chip minunat precum la Nașterea Sa din Preacurata Fecioară Maria. Iar asupra acestui moment al Învierii propriu-zise cu trupul, imposibil de cuprins in limitele rațiunii omenești (gânduri, cuvinte

sau imagini), Sfânta Evanghelie păstreaza tăcerea cu cel mai profund respect față de Taină, iar iconografia ortodoxă o urmează întocmai.

Pogorârea lui Hristos cu sufletul în iad este mărturia supremă a iubirii Lui față de oameni, mărturie pe care icoana Pogorârii la iad, expresie firească a atmosferei liturgice pascale în ansamblul ei, ne-o face vizibilă, transpunând prin forme și culori luminoase ceea ce cântările slujbei vestesc: bucuria și lumina Învierii Domnului.

Hristos a înviat și nu doar i-a încredințat pe ucenici de realitatea trupului Său îndumnezeit, ci le-a și transmis acestora lumina și puterea Duhului Său, ca să înțeleagă mărturiile Scripturii, să ierte păcatele oamenilor și să vestească Învierea Sa din morți ca început al mântuirii și al învierii tuturor oamenilor în Biserica Sa, în comuniunea noastră cu Dumnezeu și între noi. Hristos cel înviat este începutul creației celei noi pentru că ne cuprinde în starea jertfită și înviată a trupului Său, în mod actual, pe toți care credem în El și ne unim cu El și între noi prin Tainele Bisericii. Astfel, primindu-L în noi pe Hristos, primim putere din puterea Sa pentru a ne răstigni și a învia față de păcatele și egoismul nostru, pentru a ne jertfi și a iubi cu toată ființa străbătută de lumina Învierii Sale.

ÎNVIEREA DOMNULUI - Praznic al praznicelor și Sărbătoare a sărbătorilor

Învierea Domnului, cea mai mare Sărbătoare a Creștinătății, s-a prăznuit încă din perioada apostolică, la Ierusalim, ca expresie a bucuriei credincioșilor creștini care deveneau părtași prin credință și har la bucuria lui Hristos.

Denumirea populară de Paști (având originea etimologică din ebr. *pesah* și gr. *pasha* însemnând *trecere*) este legată de sărbătoarea din Vechiul Testament a eliberării poporului evreu din robia egipteană, de trecerea poporului prin Marea Roșie spre țara făgăduinței. Pentru noi, creștinii, Paștile înseamnă trecerea lui Hristos și a noastră de la moarte la viață, ieșirea noastră din robia păcatului și a morții și trecerea împreună cu Hristos la libertatea și viața veșnică în Împărăția lui Dumnezeu.

Pentru a se evita suprapunerea şi confuzia cu Pesah-ul iudaic, data Praznicului Învierii Domnului a fost oficial stabilită, în conformitate cu tradiția timpurie, la Sinodul I Ecumenic de la Niceea din anul 325, şi anume: în prima duminică de după luna plină de după echinocțiul de primăvară (21 martie).

Reprezentarea iconografică a Învierii Domnului
Temeiuri scripturistice şi liturgice

Momentul însuşi al Învierii Domnului nu este niciodată descris ca atare în Evanghelii, ceea ce face ca iconografia ortodoxă, următoare fidelă a acestora să păstreze şi ea tăcerea în spiritul celui mai adânc respect faţă de Taină. Absenţa redării momentului Învierii arată caracterul său de nepătruns pentru mintea omenească, imposibilitatea de a-l cuprinde pe deplin şi descrie în limitele percepţiei noastre fizice.

Iconografia ortodoxă cunoaşte, însă, mai multe reprezentări ale Învierii lui Hristos care privesc fie momentul ce precede Învierea cu trupul a Domnului – Pogorârea la iad -, fie momentele ce au urmat Învierii cu trupul a lui Hristos şi care sunt evidenţe empirice ale Învierii, mărturii istorice incontestabile: venirea mironosiţelor la mormânt şi vestirea îngerilor, venirea apostolilor Petru şi Ioan la mormânt, arătarea lui Hristos Mariei Magdalena, încredinţarea lui Toma, arătarea lui Hristos ucenicilor lângă lacul Tiberiadei.

Mai trebuie spus că la începutul erei creştine, când simbolul şi alegoria predominau în pictura catacombelor, Învierea lui Hristos era sugerată printr-o temă cu caracter prefigurativ: proorocul Iona ieşind din pântecele chitului. În privinţa acestei prefigurări, Hristos Însuşi spune: *„că precum a fost Iona în pântecele chitului trei zile şi trei nopţi, aşa va fi şi Fiul Omului în inima pământului trei zile şi trei nopţi”* (Matei 12, 40).

Icoana *Pogorârii la iad*, care face subiectul prezentării de faţă, este o reprezentare convenţional – simbolică a cărei alcătuire nu se bazează pe o relatare propriu-zisă a Evangheliilor, ci pe versete răzleţe din Vechiul şi Noul Testament, pe texte ale slujbelor liturgice, precum şi pe o veche scriere apocrifă – Evanghelia după Nicodim.

Textele liturgice (Utrenia, Vecernia din Sâmbăta Mare, cele 15 paremii), Canonul Învierii, Imnele Sfântului Ioan Damaschin compuse în sec. al VIII-lea, cele ale Sfântului Andrei Criteanul şi ale Sfântului Cosma din Maiuma, au contribuit la dezvoltarea, lărgirea şi amplificarea scenei iconografice a *Pogorârii la iad*, aceasta inspirându-se din ele şi făcându-se chipul lor aşa cum şi ele sunt chip al Tainei prăznuite.

Prezentăm, în continuare, câteva fragmente din cadrul acestui minunat tezaur scripturistic şi liturgic care se constituie ca piatră de temelie a reprezentării *Pogorârea la iad*:

- *„Mă coborâsem până la temeliile munţilor, zăvoarele pământului erau trase asupra mea pentru totdeauna, dar Tu ai scos din stricăciune viaţa mea, Doamne Dumnezeul meu."* (Iona 2,7)
- *„Şedeau în întuneric şi în umbra morţii; erau ferecaţi cu sărăcie şi cu fier pentru că au amărât cuvintele Domnului şi Sfatul Celui Preaînalt au întărâtat. El a umilit întru osteneli inima lor, slăbit-au şi nu era cine să le ajute, dar au strigat către Domnul în necazurile lor şi din nevoile lor i-a izbăvit pe ei şi i-a scos pe ei din întuneric şi din umbra morţii şi legăturile lor le-a rupt."* (Psalmul 106, 10-14)
- *„Pentru că şi Hristos a suferit odată moartea pentru păcatele noastre, El, Cel drept pentru cei nedrepţi, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât fiind cu trupul, dar viu făcut cu duhul cu care S-a coborât şi a propovăduit şi duhurilor ţinute în închisoare."* (1 Petru 3, 18-19)
- *„Iar aceea că „S-a suit" ce însemnă decât că S-a pogorât în părţile cele mai de jos ale pământului. Cel ce S-a pogorât Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile ca pe toate să le umple."* (Efeseni 4, 9-10)
- *„Pogorâtu-Te-ai în cele mai de jos ale pământului şi ai sfărâmat încuietorile cele veşnice care ţineau pe cei legaţi, Hristoase, iar a treia zi ca şi Iona din chit, ai înviat din mormânt. Mântuitorul meu, jertfa cea vie şi nejertfită ca un Dumnezeu, pe Tine Însuţi de voie aducându-Te Tatălui, ai sculat pe Adam cu tot neamul, înviind din mormânt."* (Canonul Învierii, Cântarea a VI-a)
- *„În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul ca un Dumnezeu, în Rai cu tâlharul şi pe scaun ai fost, Hristoase, cu*

Tatăl şi cu Duhul, toate umplându-le, Cel ce eşti necuprins." (Troparul Ceasurilor şi al Pavecerniţei din ziua de Paşti)

- *„Ziua Învierii, să ne luminăm popoare, Paştile Domnului, Paştile, că din moarte la viaţă şi de pe pământ la cer Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce-I cântăm cântare de biruinţă."* (Canonul Învierii, Cântarea 1, glas 1, Irmos)

Compoziţia icoanei

Icoana Învierii Domnului, *Pogorârea la iad*, exprimă realitatea spirituală transcendentă a Învierii – pogorârea cu sufletul la iad a Domnului – şi revelează scopul şi rezultatele pogorârii Sale la nivel universal.

Acţiunea reprezentată în icoană se petrece chiar în adâncurile pământului, în iad.

· munţi	· Lumina Învierii	· munţi
· drepţii Vechiului Testament între care regii David şi Solomon şi Sfântul Ioan Botezătorul	· Mântuitorul Hristos Biruitorul Morţii şi al Iadului	· drepţii Vechiului Testament între care Moise, Noe, Abel
· Adam	· iadul, moartea · diavolul, porţile iadului doborâte, lacătele sfărâmate	· Eva

Persoane, sensuri şi simboluri ziditoare în icoana Învierii Domnului

- ***Mântuitorul Hristos*** este reprezentat în centrul compoziţiei, în picioare, aflat într-o mişcare plină de dinamism care sugerează în acelaşi timp trei momente:

1. Pogorârea este exprimată sugestiv prin mişcarea veşmântului Său a cărui extremitate flutură în sus, făcând dovada faptului că Învierea nu se exprimă în această icoană printr-o ţâşnire în sus, ci spre în jos;

2. Biruinţa asupra iadului este sugerată de porţile doborâte ale iadului care sunt reprezentate în icoană fie sub picioarele Mântuitorului, fie zăcând în gaura întunecată a iadului;

3. Ridicarea (gr. anastasis).

După ce a sfărâmat prin atotputernicia Sa legăturile întunericului, Hristos, cu o mişcare plină de forţă a braţelor Sale, răpeşte iadului pe protopărinţii noştri căzuţi, Adam şi Eva. Hristos este reprezentat fie ridicându-l pe Adam din iad cu mâna dreaptă şi pe Eva cu stânga, fie ridicându-l pe Adam cu dreapta, iar în mâna stângă ţinând un sul. Aceasta este întâlnirea tulburătoare dintre Adam cel vechi şi Hristos – Adam cel Nou.

Filacterul (sulul) din mâna Mântuitorului simbolizează propovăduirea Învierii făcută „duhurilor ţinute în închisoare" (1 Petru 3, 19) Atunci când este desfăşurat, filacterul poartă înscrisul: *„Zapisul lui Adam e rupt, puterea iadului este sfărâmată."*.

În unele icoane, sulul este înlocuit, sub o anumită influenţă occidentală, cu ***crucea*** pentru a scoate în evidenţă semnul biruinţei, mijlocul prin care Hristos a învins iadul sfărâmându-i „porţile de aramă". Astfel crucea nu mai este instrumentul umilitor al pedepsei, ci simbolul biruinţei asupra morţii.

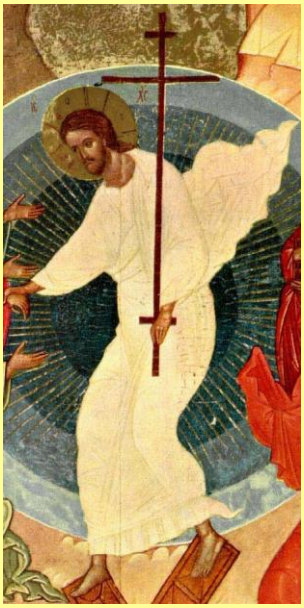

„Prin cruce, ucigând Hristos pe cel ce ne-a ucis pe noi, pe cei morţi i-a înviat şi i-a înfrumuseţat şi în cer a locui i-a învrednicit." (Praznicul Înălţării Sfintei Cruci, 14 septembrie, Vecernia Mare, glas 6)

Veşmintele lui Hristos nu mai sunt cele în care El apare ca slujitor în timpul vieţii sale pământeşti, ci au ca punct de referinţă pe cele de pe muntele Tabor, luminoase şi strălucitoare. Culoarea lor este albul strălucitor sau galbenul auriu, reflex simbolic al Dumnezeirii Sale.

Astfel, Hristos intră în iad nu ca un întemniţat, ca un prizonier al acestuia, ci ca Biruitor al lui şi Izbăvitor al celor închişi acolo, nu ca rob, ci ca Stăpân al vieţii şi al morţii.

Mandorla care înconjoară trupul Mântuitorului este o reprezentare iconografică a slavei Dumnezeirii lui Hristos. Ea apare în icoane fie în formă ovală, de migdală, fie sub forma unor cercuri concentrice (3 sau 4) redate cromatic într-un degradé pornind de la albastru sau verde (gri-albăstrui sau gri-verzui) care se intensifică de la deschis la închis, din exterior spre interior, fiind o ilustrare a descrierii apofatice a lui Dumnezeu ca „întuneric luminos". Mandorla este străbătută de raze luminoase care izvorăsc din Hristos - „Lumina lumii".

Expresia chipului Domnului este solemnă, dar blândă şi binevoitoare, iar ***mâinile şi picioarele Sale*** poartă semnele piroanelor răstignirii.

- ***Adam şi Eva*** sunt reprezentaţi caracteristic: bătrâni, fără aureole, amândoi stând îngenunchiaţi şi cu mâinile întinse spre Hristos în semn de implorare. Ei se află fie unul lângă altul în partea dreaptă sau stângă a scenei, fie Adam în partea dreaptă şi Eva în stânga, fie invers. Apar în icoană deoarece, fiind primii oameni, simbolizează întreaga omenire pe care Hristos prin Întruparea, Răstignirea şi Învierea Sa, a trecut-o „de la moarte la viaţă".

Aducându-l pe ***Adam*** în prim plan, icoana aminteşte privitorului deosebirea dintre „vechiul Adam", primul om, şi „Noul Adam", Hristos, Cel de-al doilea înlăturând efectele neascultării celui dintâi.

„Noul Adam făcându-se cu adevărat blestemul lui Adam, Însuşi Făcătorul l-a răsturnat." spune una din cântările Bisericii.

Eva, maica tuturor celor ce vieţuiesc, îşi ridică mâinile ascunse sub faldurile veşmântului într-un gest smerit de respect şi ascultare, primindu-l pe Slobozitorul său, pe Fiul Noii Eve care este Preasfânta Născătoare de Dumnezeu.

(Acest gest trimite la un obicei de la curtea bizantină care cerea ca în faţa unui

superior să se ascundă mâinile în semn de supunere.)

Creată curată, prima femeie, Eva, dar căzând în păcatul neascultării, este eliberată de Cel fără de păcat, născut din Noua Evă, Fecioara Maria.

„Prea binecuvântată eşti Născătoare de Dumnezeu Fecioară, că prin Cel ce S-a întrupat din Tine, iadul s-a zdrobit, Adam s-a chemat, blestemul s-a pierdut, Eva s-a mântuit, moartea s-a omorât şi noi am înviat. Pentru aceasta cântând, strigăm: Binecuvântat eşti Hristoase, Dumnezeule, cel ce bine ai voit aşa, slavă Ţie." (Theotokion, Stihira Maicii Domnului de la Utrenie, Duminica, înainte de Doxologie)

- ***Drepţii Vechiului Testament***

În spatele strămoşilor Adam şi Eva, de o parte şi de cealaltă a Mântuitorului, se află drepţii Vechiului Testament, regii şi proorocii, cei care vestiseră venirea Domnului şi care Îl recunosc pe Cel Înviat pe care L-au purtat în inimile lor şi L-au chemat din toată fiinţa lor.

Unii dintre aceştia sunt evidenţiaţi în icoană chiar dacă ordinea lor variază. Astfel, îi putem recunoaşte pe regii proroci David şi Solomon, strămoşii Mântuitorului, pe Abel, Moise, Noe şi pe Sfântul Ioan Botezătorul.

Regele prooroc David, întemeietorul Ierusalimului, este cel ce cânta în psalmi: *„Dintru adâncuri am strigat către Tine, Doamne! Doamne, auzi glasul meu."* (Psalmul 129, 1)

El iese în evidenţă în icoană deoarece a profeţit cu putere venirea lui Hristos Care nu-l va lăsa în iad:

„Căci David zice despre El: „Totdeauna am văzut pe Domnul înaintea mea, căci El este de-a

dreapta mea ca să nu mă clatin. De aceea s-a bucurat inima mea şi s-a veselit limba mea, chiar şi trupul meu se va odihni întru nădejde. Căci nu vei lăsa sufletul meu în iad.””” (Fapte 2, 25-27)

Regele prooroc Solomon este reprezentat tânăr, purtând coroană. El apare stând lângă David pentru că a fost fiul şi urmaşul lui David, a cunoscut şi a avut credinţa tatălui său, şi pentru că Hristos îl pomeneşte în Evanghelii, referindu-se la slava şi înţelepciunea lui. (Matei 6, 29; 12, 42)

Sfântul Ioan Înaintemergătorul şi Botezătorul Domnului apare mai târziu în icoana *Pogorârii la iad*. Iese în evidenţă pentru că el a propovăduit celor din iad vestea cea bună a venirii şi a învăţăturii lui Hristos. În unele icoane este singurul înfăţişat cu aureolă, lângă Hristos. El poartă un sul pe care, atunci când este desfăşurat, se vede scris: *„Iată eu L-am văzut şi L-am mărturisit”*.

„Pomenirea dreptului cu laude, iar ţie destul îţi este mărturia Domnului, Mergătorule Înainte. Că te-ai arătat cu adevărat, şi decât proorocii mai cinstit. Că şi a boteza în repejuni pe Cel propovăduit te-ai învrednicit. Drept aceea, pentru adevăr nevoindu-te, bucurându-te, bine ai vestit şi celor din iad pe Dumnezeu Cel ce S-a arătat în trup, pe Cel ce a ridicat păcatul lumii şi ne-a dăruit nouă mare milă.” (Troparul Tăierii Capului Sfântul Ioan Botezătorul, 29 august, glas 2)

Cateheza din primele secole creştine atrage atenţia asupra unui aspect al Tainei Botezului, aspect aproape uitat în zilele noastre: prin cufundare, cel botezat recapitulează întregul drum al mântuirii, urmându-L pe Hristos. *„Faptul de a coborî şi de a ieşi apoi din apă, simbolizează coborârea la iad şi ieşirea din acest ţinut.”* (Sfântul Ioan Gură de Aur)

Moise apare în calitate de reprezentant al primului Legământ al omului cu Dumnezeu şi martor al primului Paşti. El are capul acoperit cu o bonetă frigiană, după exemplul profeţilor, iar în braţe poartă Tablele Legii Vechi cu cele 10 porunci.

Noe, prefigurându-L pe Mântuitorul Iisus Hristos, poartă în braţele sale o machetă a arcei sale vestite (preînchipuire a Bisericii) care i-a scăpat, pe cei care au intrat în ea, de nimicirea apelor potopului.

Abel este înfăţişat tânăr, fără barbă, ţinând un toiag de păstor în mână. El apare în icoană, fiind prima victimă a nedreptăţii.

• ***Iadul*** este reprezentat sub forma unei peşteri întunecoase aflate sub un munte. Este menţionat în numeroase locuri în Noul Testament şi Însuşi Hristos vorbeşte despre el: „*Voi zidi Biserica Mea şi porţile iadului nu o vor birui.”* (Matei 16, 18).

În adâncul întunecat al iadului, satana este înlănţuit, iar forţele biruite ale iadului, rămăşiţele nesuferitei sale apăsări sunt reprezentate simbolic prin cele două uşi care zac sfărâmate şi prin mulţimea de lanţuri rupte, chei, cuie, balamale şi ferecături de fier împrăştiate. Porţile iadului nu se deschid pur şi simplu, ci au fost zdrobite, semn că de acum înainte este imposibil să mai fie închise.

Tatăl minciunii, ispititorul tuturor oamenilor, diavolul, figurează ocazional cu două feţe, semn expresiv al lipsei sale de unitate, de armonie, al dezintegrării sale fiinţiale.

Moartea, reprezentată uneori printr-o siluetă neagră, însoţită de eventuali acoliţi, biruită, înfăţişată sub forma unui bătrân, zace şi ea în fundul grotei, sub porţile zdrobite, cu mâinile şi picioarele legate, cu o funie de gât, semn că „moartea a fost omorâtă”. *„Unde-ţi este moarte boldul, unde-ţi este iadule biruinţa?”* (1 Corinteni 15, 55)

În descrierile bizantine clasice ale Învierii nu apare niciun înger. În reprezentările din perioada bizantină târzie şi post-bizantină sunt uneori incluşi şi îngeri, unul sau mai mulţi, în partea de sus (purtând instrumentele patimilor) sau în partea de jos a icoanei (legând moartea şi pe diavol cu lanţuri). Aceste adaosuri dau o complexitate inutilă compoziţiei. Nu este nevoie de ele şi distrag atenţia de la semnificaţia esenţială pe care icoana Învierii caută să o transmită. Înţelesul, semnificaţia Învierii lui Hristos este redat clar şi deplin fără aceste adaosuri.

• ***Stâncile,*** reprezentate în partea superioară a icoanei, de o parte şi de alta a Mântuitorului, trimit către simbolismul muntelui, ca loc de întâlnire a omului cu Dumnezeu, ca semn al prezenţei

Duhului Sfânt. Ele simbolizează întregul cosmos, lumea văzută şi nevăzută care participă la Învierea lui Hristos.

Inovații apusene ale reprezentării Învierii Domnului

Rod al unei elaborări teologice de veacuri, icoana ortodoxă, pictată în respectul faţă de Scriptură şi Tradiţie, a făcut posibilă păstrarea nealterată a Adevărului creştin, în timp ce îndepărtarea de aceste izvoare ale Revelației dumnezeiești, vizibilă în iconografia decadentă, a dat naştere inevitabil unei denaturări a acestui Adevăr şi, implicit, ereziilor. O imagine decadentă nu numai că trădează Adevărul, dar caricaturizează chiar Taina mântuirii, prin aceasta pregătind drumul spre ateism.

Cu privire la reprezentarea iconografică a Învierii lui Hristos, s-a răspândit în spaţiul ortodox, începând cu a doua jumătate a sec. al XVII-lea, sub influenţa apuseană, un model iconografic străin de învăţătura Bisericii.

Îl putem vedea în aceste reprezentări pe Hristos înălţându-Se dintr-un mormânt în formă de coşciug şi al cărui capac este ridicat de un înger şi „levitând" în aer sub privirile îngrozite de spaimă ale ostaşilor care păzeau mormântul. El poartă un steag în mână, iar trupul său este parţial descoperit, lăsând să se întrevadă semnele patimilor.

Asemenea reproduceri, născute dintr-o imaginaţie marcată de un sentimentalism deplasat, nu doar că ignoră în mod deliberat Taina exprimată în textele liturgice din perioada pascală, dar ele dezvoltă o viziune îndepărtată de realitatea istorică.

Din nefericire, acest tip de reprezentare a devenit predominant la greci din sec. al XVIII-lea până la mijlocul sec. XX, iar răspândirea sa s-a bazat pe neînţelegerea anumitor elemente ale iconografiei bizantine, chiar în rândul personalităţilor religioase conservatoare.

Ideile apusene legate de pictura religioasă erau în parte rezultatul Contrareformei care, sub presiunea Reformei, încerca să

găsească în Sfânta Scriptură justificare pentru orice practică bisericească, lucru care a dus şi la revizuirea opiniilor despre ce este şi ce nu este corect în iconografie.

Respingerea icoanei tradiţionale a Învierii şi adoptarea modelului modernist apusean se datorează unei insuficiente familiarizări cu temeiul scripturistic şi cu istoria acestei reprezentări, precum şi cu principiile care stau la baza iconografiei bizantine.

În Ortodoxie, Sfânta Scriptură nu este singurul fundament de credinţă şi practică religioasă. Mai sunt, pe lângă ea, Tradiţia nescrisă, hotărârile Sinoadelor Ecumenice şi Locale, scrierile Sfinţilor Părinţi şi tradiţia imnografică a Bisericii.

Descrierea modernistă a Învierii, deşi se consideră întemeiată pe Sfânta Scriptură, nu este în acord cu relatarea biblică privind înlăturarea pietrei de pe mormânt şi include elemente care nu sunt prezentate în Evanghelie.

Reprezentarea modernistă Îl înfăţişează pe Hristos deasupra mormântului, după ce un înger a dat la o parte piatra mare care îl pecetluia. Însă, după învăţătura Bisericii, Hristos a ieşit din mormânt în timp ce acesta a rămas pecetluit, aşa cum a intrat în încăperea unde se adunaseră ucenicii săi pe când uşile erau încuiate, „de frica iudeilor". (Ioan 20, 19)

Sfântul Simeon Noul Teolog lămureşte această dilemă spunând că trupul lui Hristos de după Înviere nu mai era stricăcios şi material aşa cum fusese în viaţa sa pământească, ci acum era un trup duhovnicesc şi nestricăcios, de o altfel de consistenţă, care-I permitea să treacă prin uşile încuiate.

Un argument raţional ar fi şi acela că Hristos – Dumnezeu, fiind Atotputernic, nu avea nevoie de un înger, una din creaturile sale, ca să-i dea piatra la o parte.

De fapt, după cum spune Sfânta Scriptură, piatra a fost prăvălită de un înger după ce Hristos ieşise din mormânt pentru ca femeile mironosiţe care au venit la mormânt să poată vedea cu ochii lor că mormântul este gol şi că Hristos înviase într-adevăr.

Un alt element modernist introdus în icoană şi care se expune criticii este înfăţişarea lui Hristos ţinând un steag pentru a sublinia biruinţa Sa asupra morţii. Steagul este un simbol profan, în timp ce crucea pe care o ţine Hristos uneori în reprezentarea

tradiţională este un simbol duhovnicesc cu implicaţii mult mai profunde. De fapt, Sfânta Scriptură, pe care pictura apuseană afirmă că o urmează întocmai, nu spune nimic despre Hristos înviind din mormânt cu un steag în mână. Nu spune nimic nici despre soldaţii care păzeau mormântul că L-ar fi văzut pe Hristos ieşind din mormânt. Vorbeşte numai despre faptul că soldaţii au văzut un înger care a venit acolo după Înviere şi a prăvălit piatra, şi nu pe Hristos. La vederea îngerului „a cărui înfăţişare era ca fulgerul", „soldaţii s-au cutremurat şi s-au făcut ca morţi". (Matei 28, 1-4)

Dar eroarea foarte gravă care face ca reprezentarea modernistă să fie inacceptabilă este aceea că îi prezintă pe soldaţii care păzeau mormântul ca fiind primii oameni de pe pământ care au fost martorii Învierii lui Hristos, ceea ce contrazice flagrant Sfânta Scriptură care este destul de clară în ceea ce priveşte relatarea arătărilor Mântuitorului de după Învierea Sa.

Scopul Învierii Domnului Hristos nu a fost acela de a face dovada zdrobitoare a Atotputerniciei Sale, așa cum sugerează picturile apusene ci, așa cum arată icoana, Hristos S-a pogorât în iad ca să ridice și să transfigureze firea umană căzută. Pogorârea la iad reprezintă, deci, ultima treaptă a smeririi lui Hristos față de om, căutându-l unde ajunsese din pricina păcatului, adică, în iad, și ridicându-l împreună cu El în Împărăția Sa, acesta fiind, de fapt, rostul esențial al Întrupării, Răstignirii și Învierii Sale.

Bibliografie selectivă

Părintele Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996

Michel Quenot, *Învierea și icoana*, Editura Christiana, 1999

Michel Quenot, *Sfidările icoanei*, Editura Sophia, București, 2004

Paul Evdokimov, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Editura Meridiane, București, 1993

Leonid Uspensky, Vladimir Lossky, *Călăuziri în lumea icoanei*, Editura Sophia, 2003

Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Editura Sophia, 2000

Constantine Cavarnos, *Ghid de iconografie bizantină*, Editura Sophia, 2004

Daniel Rousseau, *Icoana – lumina feței Tale*, Editura Sophia, 2004

Monahia Iuliana, *Truda iconarului*, Editura Sophia, 2001

Coordonatorul colecției *Mărturiile icoanei*: Arhimandrit Mihail Stanciu
Text și concepție grafică: Gina-Maria Pintilie
© 2009 - Sfânta Mănăstire Antim - București